

CARTEA A IV-A. DESPRE MOȘTENIRE ȘI LIBERALITĂȚI

Notă. Dispozițiile tranzitorii și de punere în aplicare a Cărții a IV-a sunt cuprinse în art. 91-98 din Legea nr. 71/2011.

Titlul I. Dispoziții referitoare la moștenire în general

Capitolul I. Dispoziții generale

Art. 953. Noțiune. Moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă.

Legislație conexă: art. 44 din Constituția României.

COMENTARII ȘI DOCTRINĂ

1. Această dispoziție nu are practic un corespondent în vechiul Cod civil, fiind mai mult dedusă din modul de interpretare a articolelor privitoare la deschiderea succesiunii.

2. Din simpla lecturare a textului analizat, coroborată cu dispozițiile privitoare la proprietate, rezultă că moștenirea este un mod de dobândire a proprietății, prin care *de cuius*, persoană fizică decedată, transmite patrimoniul său către una sau mai multe persoane care se află în ființă.

3. Din analiza definiției moștenirii rezultă că: moștenirea este o transmisiune de patrimoniu; obiectul transmisiunii este un patrimoniu (drepturi și obligații luate împreună); transmisiunea se face de la o persoană decedată, către una sau mai multe persoane (fizice sau juridice); persoana de la care se transmite moștenirea este numai o persoană fizică, regulile care guvernează moștenirea neputându-se aplica în cazul încetării existenței unei persoane juridice (pentru care operează reguli specifice); persoanele care dobândesc moștenirea trebuie să fie în ființă (să existe), neavând relevanță dacă sunt persoane fizice, persoane juridice sau statul (*G. Boroș, L. Stănculescu, Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 513*).

4. Noul Cod civil a adoptat termenul de „moștenire”, dar nu a renunțat nici la termenul de „succesiune” [de exemplu, moștenirile vacante se constată prin certificatul de „vacanță succesorală” – art. 553 alin. (2) NCC]. Mai rar, în doctrină, în aceeași accepțiune se întâlnește și termenul de „ereditate”. Putem admite că, în principiu, în materia dreptului de moștenire, noțiunile de „moștenire” și „succesiune” sunt sinonime. Precizăm că în raporturile *mortis causa* termenul de „succesiune” este folosit în accepțiunea sa restrânsă, deoarece în sens larg, succesiunea desemnează orice transmisiune de drepturi, inclusiv cele *inter vivos* (*G. Boroș, L. Stănculescu, Instituții, p. 513-514*).

5. Aparent, s-ar putea înțelege că termenul de „succesiune” privește numai moștenirea legală (*ab intestat*). Interpretarea nu poate fi reținută, printre altele, deoarece însăși doctrina franceză recunoaște că „el (testamentul, s.n.) este, prin esență, act succesoral, reglementat de dreptul de moștenire” (*a se vedea M. Grimaldi, Droit civil. Successions, Litec, Paris, 2001, p. 3, apud G. Boroi, L. Stănculescu, Instituții, p. 513*).

6. Calitatea persoanei de a exista în momentul deschiderii moștenirii trebuie raportată și la dobândirea, tot prin naștere, a „personalității”, respectiv a capacității civile recunoscute tuturor persoanelor, așa cum arăta art. 4 din Decretul nr. 31/1954 [art. 28 alin. (1) NCC, n.n.]. La rândul său, personalitatea se exprimă sub forma capacității depline cu care persoana este înzestrată din naștere; conform art. 7 din Decretul nr. 31/1954 [art. 35 NCC, n.n.], aceasta este „capacitatea de folosință care începe de la nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia” (*R. Petrescu, Drept succesoral. Moștenirea. Devoluțiunea și împărțeala, Ed. Oscar Print, 1990, p. 22*).

7. A se vedea și comentariile de la art. 957.

JURISPRUDENȚĂ

1. Transmisiunea succesorală nu poate să aibă ca obiect decât bunurile care au aparținut defunctului, deoarece prin moștenire se transmite patrimoniul unei persoane fizice decedate uneia sau mai multor persoane în viață. De aceea, adăugirile sau îmbunătățirile aduse de moștenitor bunului sau bunurilor rămase de la defunct nu se includ în masa succesorală și nu se evaluează ca atare, ci urmează să facă obiect de desocotire între moștenitori, în măsura în care nu cad în lotul celui ce le-a făcut. Ca atare, masa succesorală trebuie stabilită fără aceste adăugiri sau îmbunătățiri [art. 650 și urm. C. civ. – art. 955 și urm. NCC, n.n.; art. 1 alin. (1), art. 5 și art. 13 și urm. din Decretul nr. 40/1953, republicat ș.a.] (*Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1593/1979, în C.D.T.S. 1979, p. 124-125*). **Notă.** Decretul nr. 40/1953 a fost abrogat prin Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale (M. Of. nr. 92/1995).

2. Descendenții titularului inițial al dreptului de autor sunt moștenitori titulari de drepturi temporare și retransmisibile prin succesiune, ei beneficiind, timp de 50 de ani, de foloasele patrimoniale ale dreptului de autor dobândit prin succesiune. După expirarea termenului de 50 de ani, dreptul patrimonial de autor se stinge, chiar dacă moștenitorul este încă în viață la acea dată. În cazul în care descendentul încetează din viață înainte de a expira termenul de 50 de ani, dreptul patrimonial de autor, care îi aparținea, se transmite din nou, prin succesiune, rudelor cu vocație succesorală prevăzută de Codul civil (*Trib. Suprem, dec. nr. 1291/1973, în R.R.D nr. 3/1974, p. 144*). **Notă.** Potrivit art. 25 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, drepturile patrimoniale, după moartea autorului, se transmit prin moștenire, potrivit legislației civile, pe o perioadă de 70 de ani, oricare ar fi data la care opera a fost adusă la cunoștința publică în mod legal.

3. Articolul 8 alin. (2) din Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, republicată, stabilește cu valoare de principiu că de prevederile legii beneficiază și moștenitorii persoanelor îndreptățite la reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor, în condițiile legii civile. Se observă că Legea nr. 18/1991 face trimitere la legea civilă, care prin succesori înțelege atât moștenitorii legali, cât și moștenitorii testamentari [art. 650 C. civ. 1864 – art. 955 și urm. NCC, n.n.]; aceștia trebuie să îndeplinească anumite condiții pentru a primi succesiunea. Moștenitorii pot solicita reconstituirea dreptului de proprietate atât dacă vin la moștenire în nume propriu, cât și prin reprezentare legală, de asemenea, în cazul moștenirii prin retransmitere (moșteniri succesive). Faptul că titlul de proprietate s-a eliberat unui singur moștenitor, deși îndreptățire aveau și ceilalți doi descendenți ai autorului comun, contravine art. 13 alin. (3) din Legea nr. 18/1991, republicată. În reglementarea acestui text, în cazul mai multor moștenitori ai persoanei care era

îndreptățită la reconstituire și a decedat, titlul se emite pe numele moștenitorilor, care trebuie să procedeze potrivit dreptului comun, adică să pună capăt indiviziunii ori voluntar, ori prin partaj judiciar. Prin emiterea titlului de proprietate pe numele unui singur moștenitor au fost vătămăte drepturile reclamantilor, frați ai beneficiarului, ei fiind îndreptățiți să solicite anularea respectivului titlu și să oblige Comisia județeană de fond funciar la emiterea unui nou titlu, în care să fie trecuți toți succesorii (C.A. Craiova, s. civ., dec. nr. 8613/1999, nepublicată).

Art. 954. Deschiderea moștenirii. (1) Moștenirea unei persoane se deschide în momentul decesului acesteia.

(2) Moștenirea se deschide la ultimul domiciliu al defunctului. Dovada ultimului domiciliu se face cu certificatul de deces sau, după caz, cu hotărârea judecătorească declarativă de moarte rămasă definitivă.

(3) Dacă ultimul domiciliu al defunctului nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul României, moștenirea se deschide la locul din țară aflat în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să existe cel puțin un bun imobil al celui care lasă moștenirea. În cazul în care în patrimoniul succesoral nu există bunuri imobile, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să se afle bunuri mobile ale celui ce lasă moștenirea. Atunci când în patrimoniul succesoral nu există bunuri situate în România, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat.

(4) Dispozițiile alin. (3) se aplică în mod corespunzător atunci când primul organ sesizat în vederea desfășurării procedurii succesoriale este instanța judecătorească.

Legea de aplicare: ► „Art. 91. Moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a Codului civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii”; ► „Art. 92. Dispozițiile art. 954 alin. (3) și (4) din Codul civil se aplică numai procedurilor succesoriale notariale sau judiciare începute după intrarea în vigoare a Codului civil”.

Reglementarea anterioară: C. civ. 1864: „Art. 651. Succesiunile se deschid prin moarte”.

Legislație conexă: ► art. 10 din Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială, republicată (M. Of. nr. 732/2011); ► art. 14 C. proc. civ.; ► Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, republicată (M. Of. nr. 743/2009).

COMENTARIILE ȘI DOCTRINĂ

1. Momentul decesului unei persoane reprezintă *momentul deschiderii moștenirii*.
2. Moartea unei persoane fizice poate fi constatată direct prin examinarea cadavrului sau declarată pe cale judecătorească. Simpla dispariție a unei persoane fizice nu poate avea ca efect deschiderea moștenirii (D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Lumina Lex, București, 1996, p. 9-10).
3. De regulă, dovada morții, inclusiv data ei, se face cu *certificatul de deces* eliberat ca urmare a morții fizic constatate de organele abilitate de lege (G. Boroi, L. Stănciulescu, *Instituții*, p. 517).
4. Întocmirea actului de deces se face la serviciul public comunitar local de evidență a persoanelor sau, după caz, de ofițerul de stare civilă din cadrul primăriei unității administrativ-teritoriale în a cărei rază s-a produs decesul, pe baza certificatului medical constatat al

decesului și a declarației verbale făcute de membrii familiei decedatului sau, în lipsa acestora, de una dintre următoarele persoane: a) medicul sau alt cadru din unitatea sanitară unde s-a produs decesul; b) orice persoană care are cunoștință despre deces. Declarantul va depune certificatul medical constatator al decesului, documentul de identitate și, după caz, documentul de evidență militară ale celui decedat (art. 35 din Legea nr. 119/1996, republicată).

5. În cazul în care decesul nu poate fi constatat în mod direct, prin examinarea cadavrului uman, certificatul de deces se completează pe baza hotărârii judecătorești declarative de moarte, rămasă definitivă, care cuprinde și data stabilită de instanță ca fiind aceea a morții [art. 49 alin. (1) NCC]. Astfel, persoana dispărută, despre care există indicii că a încetat din viață, poate fi declarată moartă prin hotărâre judecătorească, dacă au trecut cel puțin 2 ani de la data primirii ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață. Ca excepție de la termenul de mai sus, potrivit art. 50 alin. (1) NCC, dispărutul în împrejurări deosebite, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare, ce îndreptățește a se presupune decesul, poate fi declarat mort, dacă au trecut cel puțin 6 luni de la data împrejurării în care a avut loc dispariția. De asemenea, atunci când este sigur că decesul s-a produs, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, moartea poate fi declarată prin hotărâre judecătorească, fără a se aștepta împlinirea vreunui termen de la dispariție [art. 50 alin. (3) NCC] (*G. Boroj, L. Stănculescu, Instituții, p. 517-518*).

6. Cel declarat mort este socotit că a încetat din viață la data pe care hotărârea rămasă definitivă a stabilit-o ca fiind aceea a morții. Dacă hotărârea nu arată și ora morții, se socotește că cel declarat mort a încetat din viață în ultima oră a zilei stabilite ca fiind aceea a morții [art. 52 alin. (1) NCC].

7. În cazul în care, după declararea judecătorească a morții, se descoperă certificatul de deces al celui declarat mort, orice persoană interesată poate cere anularea hotărârii (art. 55 NCC).

8. Data decesului astfel stabilit nu trebuie confundată cu data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești (care, cel puțin practic, este posterioară) (*G. Boroj, L. Stănculescu, Instituții, p. 518*).

9. Conform art. 222 din Legea nr. 71/2011, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, referirea din cuprinsul noului Cod civil la hotărârea definitivă se va înțelege ca fiind făcută la *hotărârea irevocabilă*.

10. Dovada morții poate fi *răsturnată prin orice mijloc de probă*, întrucât moartea nu este decât un fapt material.

11. Stabilirea datei morții este esențială, mai ales atunci când decedează două persoane cu vocație succesorală reciprocă (doi frați), în același interval de timp, astfel încât, dacă se face dovada că una a supraviețuit celeilalte, chiar și o secundă, face ca moștenirea celui decedat primul să fie culeasă de cel ce a decedat ulterior (*V. Stoica, Dreptul la moștenire, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 30-37*).

12. Persoanele interesate pot proba nu numai ziua morții, ci, dacă este cazul, chiar „clipa morții” (ora sau minutul, care au importanță practică numai în cazul în care două sau mai multe persoane, cu vocație succesorală reciprocă, au decedat la aceeași dată). De exemplu, cazul în care mai multe persoane decedează în „aceeași împrejurare”: accident auto, aviatic, feroviar etc., fără a se putea stabili clipa morții fiecăruia, situație în care se instituie *prezumția* că au murit în aceeași clipă (*G. Boroj, L. Stănculescu, Instituții, p. 518*).

13. Stabilirea momentului exact al deschiderii moștenirii prezintă importanță juridică deosebită; astfel: **a)** în funcție de acest moment se determină sfera persoanelor chemate la moștenire, fie în temeiul legii, fie în baza unui testament, capacitatea lor succesorală și drepturile ce li se cuvin asupra moștenirii; **b)** acest moment este cel până la care retroactivează acceptarea sau renunțarea la moștenire [prin curgerea termenului de un an de prescripție a dreptului de opțiune succesorală – art. 1103 alin. (1) NCC]; **c)** în cazul în care sunt mai mulți moștenitori, acest moment marchează începerea stării de indiviziune între ei și acela până la care retroactivează efectul declarativ al împărțelii moștenirii; **d)** din acest moment, actele (pactele) asupra moștenirii devin valabile (știut fiind că, în principiu, actele asupra unei moșteniri nedeschise sunt nule absolut – 956 NCC); **e)** este momentul compunerii și al stabilirii valorii masei successorale; **f)** având în vedere principiul neretroactivității legii, este momentul în care se va stabili legea care va cărmui devoluțiunea moștenirii, în cazul conflictului în timp al unor legi successorale succesive (G. Boroî, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 518-519).

14. Actele juridice întocmite ulterior deschiderii moștenirii sunt guvernate de legea în vigoare la data întocmirii lor, în virtutea principiului aplicării imediate a legii noi (de exemplu, acceptarea sau renunțarea la moștenire ori partajul între moștenitori etc.) (G. Boroî, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 519).

15. Până la momentul morții lui *de cuius*, moștenitorii, fie legali sau testamentari, nu au niciun drept asupra patrimoniului acestuia (D. Chiriță, *Sucesiuni*, 1996, p. 9-10).

16. Deschiderea moștenirii (momentul ei) nu trebuie confundată cu deschiderea procedurii successorale notariale reglementate prin Legea nr. 36/1995 (G. Boroî, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 518).

17. *Locul deschiderii moștenirii* este cel al ultimului domiciliu al defunctului, indiferent dacă acesta corespunde sau nu cu locul decesului (G. Boroî, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 519).

18. Alin. (2) al art. 954 se referă la succesiunile în care defunctul a avut ultimul domiciliu pe teritoriul României (*Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, Codul civil al României. Îndrumar notarial, vol. I, Ed. Monitorul Oficial, București, 2011, p. 325*).

19. Potrivit art. 87 NCC, *domiciliul persoanei fizice* este acolo unde aceasta declară că are locuința principală. Domiciliul nu se confundă cu *reședința*, care este locuința secundară. Conform art. 90 NCC, când domiciliul defunctului nu a fost cunoscut, reședința va fi considerată domiciliu; în lipsă de reședință, persoana fizică este considerată că domiciliază la locul ultimului domiciliu, iar dacă acesta nu se cunoaște, la locul unde acea persoană se găsește.

20. Nu au aplicație în materia locului deschiderii moștenirii *domiciliul convențional sau ales* (înstituit în vederea exercitării drepturilor sau executării obligațiilor născute dintr-un act juridic, conform art. 97 NCC) și nici *domiciliul profesional* (cel care exploatează o întreprindere are domiciliul și la locul acelei întreprinderi, în tot ceea ce privește obligațiile patrimoniale ce s-au născut sau urmează a se executa în acel loc, potrivit art. 96 NCC) (G. Boroî, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 519).

21. Moștenirea se deschide *la ultimul domiciliu al persoanei decedate*, dacă este cunoscut, iar dacă nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul țării, moștenirea se deschide la sediul primului birou notarial sesizat, în circumscripția căruia se află măcar un bun imobil care a aparținut defunctului.

22. În aceeași situație juridică, dacă lipsesc bunurile imobile, locul deschiderii moștenirii va fi la sediul primului notar sesizat, în circumscripția căruia se află bunuri mobile ale celui care lasă moștenirea, iar dacă cel care a decedat nu a deținut niciun bun imobil sau mobil pe teritoriul țării, locul deschiderii moștenirii va fi circumscripția primului notar sesizat.

23. Se stabilește *competența alternativă a instanței judecătorești* pentru dezbaterea procedurii succesorală, în funcție de următoarele criterii: **a)** ultimul domiciliu al decedatului; **b)** prima instanță judecătorească sesizată în circumscripția căreia se află un bun imobil ce a aparținut defunctului, dacă ultimul domiciliu al acestuia nu se cunoaște sau nu este pe teritoriul României; **c)** prima instanță sesizată în circumscripția căreia se află un bun mobil, atunci când defunctul nu a deținut bunuri imobile în patrimoniul său și domiciliul său nu se cunoaște sau nu se află în România; **d)** prima instanță sesizată, atunci când defunctul nu a avut bunuri în patrimoniul său și nici nu se cunoaște domiciliul acestuia sau acesta nu se află pe teritoriul țării.

24. Locul deschiderii moștenirii este, de regulă, ultimul domiciliu al defunctului. În cazul minorului, locul deschiderii succesiunii va fi, de regulă, la părinții săi sau la unul dintre părinți la care el locuiește statornic ori la domiciliul reprezentantului legal, dacă se află sub tutelă [art. 14 din Decretul nr. 31/1954 – art. 92 NCC, n.n.]. Pentru persoana pusă sub interdicție, locul deschiderii succesiunii va fi tot la reprezentantul legal, ca și în cazul instituirii unei curatele asupra bunurilor unui dispărut printr-o hotărâre judecătorească. Atunci când domiciliul defunctului este necunoscut (a fost nomad), moștenirea se va deschide la locul unde se află cele mai importante bunuri ale defunctului ori la locul decesului (*V. Stoica, Dreptul la moștenire, p. 30-37*).

25. În cazul decesului unei persoane care nu a avut ultimul domiciliu în țară, se *înlătură criteriul bunurilor cele mai importante ca valoare*, prevăzut în art. 68 alin. (2) din Legea nr. 36/1995 (articol abrogat prin Legea nr. 71/2011); totodată, este înlăturată calitatea activă a procurorului de a deschide procedura succesorală. Prin art. 101 din Legea nr. 71/2011 se modifică art. 68 alin. (1) din Legea nr. 36/1995 [în urma republicării, art. 69 alin. (1), n.n.], după cum urmează: „Procedura succesorală notarială se deschide la cererea oricărei persoane interesate, precum și a secretarului consiliului local al localității în raza căreia se aflau bunurile defunctului la data deschiderii moștenirii” (*Îndrumar notarial, vol. I, p. 325*).

26. Stabilirea locului deschiderii succesiunii are importanță pentru determinarea organelor competente teritorial să rezolve diferitele probleme juridice legate de moștenire: **a)** secretarul consiliului local al localității în raza căreia se aflau bunurile defunctului la data deschiderii moștenirii sau orice persoană interesată poate cere deschiderea procedurii succesorală notariale (art. 69 din Legea nr. 36/1995, republicată); **b)** procedura succesorală necontencioasă, reglementată de Legea nr. 36/1995, este de competența notarului public din biroul situat în circumscripția teritorială a judecătoriei în care defunctul și-a avut ultimul domiciliu [art. 10 lit. a)]; ca excepție, în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege competența oricăruia dintre birourile notariale din circumscripția teritorială a judecătoriei în care a avut domiciliu cel din urmă autor [art. 10 lit. b) din Legea nr. 36/1995]; **c)** instanța judecătorească competentă a judeca acțiunile privitoare la moștenire se determină tot în funcție de locul deschiderii moștenirii (chiar dacă în masa succesorală se găsesc imobile aflate în circumscripția altei instanțe) (*G. Boroș, L. Stănculescu, Instituții, p. 520*).

27. Instanța judecătorească de la ultimul domiciliu al defunctului este competentă să judece: **a)** cererile privitoare la validitatea sau executarea dispozițiilor testamentare; **b)** cererile privitoare la moștenire, precum și cele privitoare la pretențiile reciproce ale moște-

nitorilor (petiția de ereditate, acțiunea în reducere, acțiunea de partaj succesoral etc.); **c)** cererile legatarilor sau ale creditorilor defunctului împotriva vreunui dintre moștenitori sau împotriva executorului testamentar; **d)** cererile privitoare la anularea certificatului de moștenitor eliberat de notarul public sau de ridicare ori de modificare a măsurilor de conservare a bunurilor successorale [art. 85 din Legea nr. 36/1995, republicată] (G. Boroș, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 520).

28. De regulă, dovada ultimului domiciliu se face cu mențiunile din cartea de identitate și certificatul de deces al persoanei care lasă moștenirea sau din hotărârea judecătorească declarativă de moarte (D. Lupulescu, *Numele și domiciliul persoanei fizice*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 71-72).

29. În celelalte cazuri, fiind o chestiune de fapt (ca și data), dovada locului ultimului domiciliu se poate face, în principiu, prin orice mijloace de probă (G. Boroș, L. Stănculescu, *Instituții*, p. 520).

30. Moștenirea legală este guvernată de legea în vigoare la data deschiderii succesiunii, adică la data decesului celui despre a cărui moștenire este vorba.

31. Pentru moștenirile deschise înainte de 1 octombrie 2011, legea aplicabilă este cea prevăzută de vechiul Cod civil (termenul de acceptare a succesiunii, număr, calitatea moștenitorilor, cotele etc.) (*Îndrumar notarial*, vol. I, p. 323).

32. Dispozițiile art. 954 NCC, referitoare la locul deschiderii moștenirii, se aplică numai procedurilor successorale notariale sau judiciare începute după intrarea în vigoare a noului Cod civil.

33. Sub aspectul competenței, se aplică legea nouă, iar din punct de vedere al dreptului substanțial, se aplică legea de la data deschiderii moștenirii. Este cazul moștenirilor deschise înaintea intrării în vigoare a noului Cod civil și înregistrate după intrarea în vigoare a acestuia.

Articolul 954 alin. (3) NCC se referă la toate procedurile notariale care încep după 1 octombrie 2011, indiferent de data decesului defunctului (*Îndrumar notarial*, vol. I, p. 324, 325).

34. În materia succesiunilor cu elemente de extraneitate, se creează un sistem unitar prin care moștenirea se supune unei singure reguli. Se asigură astfel unitatea legii aplicabile moștenirii și se facilitează dezbaterile succesiunilor internaționale, prin aplicarea unei legi unice: notarul public cel dintâi sesizat, cu prioritățile prevăzute de art. 954 alin. (3) NCC. Spre deosebire de prevederile din Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, care atribuiau competență legii române la dezbaterile procedurii successorale, când în patrimoniul defunctului existau bunuri imobile pe teritoriul României, acum nu există nicio restricție. Se menține registrul de succesiuni cu elemente de extraneitate, pentru o strictă evidență (*Îndrumar notarial*, vol. I, p. 325).

JURISPRUDENȚĂ

1. Cu referire la transmisiunea concesiunii locurilor de înhumare, s-a admis cu valoare de principiu că se face potrivit regulilor successorale. Așa fiind, problema ce se poate pune este aceea a persoanei în raport de care se socotește succesiunea, a celei care a solicitat concesiunea sau a celei ce este înhumată și se impune a fi rezolvată în favoarea celui ce a solicitat concesiunea, chiar dacă solicitarea a fost determinată de necesitatea imediată a înhumării unei persoane atunci decedate. Această soluție își găsește întemeierea în principiul dedus din prevederile

art. 651 C. civ. 1864, potrivit căruia succesiunea, masa succesorală, este constituită din patrimoniul persoanei decedate, ceea ce înseamnă că bunul trebuie să existe în patrimoniul defunctului, la data decesului acestuia. În speță, o persoană locuia împreună cu fiica și soțul acesteia, iar la decesul său, ginerile acesteia a solicitat pe numele său concesionarea unui loc pentru înhumarea a două persoane. Cererea a fost satisfăcută (C.A. Bacău, dec. civ. nr. 1504/1995, în *Jurisprudența C.A. Bacău 1995*, p. 72-73).

2. Moștenitorii legali au calitatea de moștenitori din chiar momentul morții autorului lor, în virtutea legii. Certificatul de moștenitor nu le atribuie această calitate, ci numai le-o confirmă. De aceea, prescrierea dreptului de acceptare a succesiunii începe de la decesul autorului (*Trib. Suprem, dec. nr. 858/1962, în J.N. nr. 6/1963, p. 1689*).

3. În cazul declarării morții prezumate în baza art. 16 alin. (3) din Decretul nr. 31/1954 [art. 50 NCC, n.n.], termenul de 6 luni prevăzut de art. 700 C. civ. 1864 pentru acceptarea succesiunii urmează a fi calculat de la data rămânerii definitive a hotărârii de declarare a morții prezumate, iar nu de la data stabilită în această hotărâre ca fiind aceea a decesului (*Trib. Suprem, dec. nr. 807/1959, în C.D. 1959, p. 195*). **Notă.** Potrivit art. 1103 alin. (1) și (2) lit. b) NCC, dreptul de opțiune succesorală se exercită în termen de un an de la data deschiderii moștenirii; termenul de opțiune curge de la data înregistrării morții în registrul de stare civilă, dacă înregistrarea se face în temeiul unei hotărâri judecătorești de declarare a morții celui care lasă moștenirea, afară numai dacă succesibilul a cunoscut faptul morții sau hotărârea de declarare a morții la o dată anterioară, caz în care termenul curge de la această din urmă dată.

4. Prevederile art. 1 alin. (2) din Decretul nr. 40/1953 – potrivit cărora în cazul decesului unei persoane care nu a avut domiciliul în țară, este competent notariatul de stat al județului în raza căruia se găsesc bunurile cele mai importante ale acestuia – sunt aplicabile deopotrivă dezbatărilor notariale privind succesiunea cetățenilor români, cât și celor referitoare la succesiunile cetățenilor străini ce s-ar fi aflat într-o atare situație, întrucât legea nu face nicio distincție. Dat fiind că, principial, procedura succesorală necontencioasă se îmbină și se întregește cu cea contencioasă și întrucât acțiunea privind anularea certificatului de moștenitor emis într-o atare situație de notariatul de stat județean constituie, în esență, o cale de atac în continuarea procedurii succesorală, competența soluționării acestei acțiuni revine instanței în raza căreia se află notariatul care a eliberat certificatul de moștenitor, aplicarea prevederilor art. 14 C. proc. civ. urmând a se face – când s-au finalizat dezbaterile succesorală – ținând seama de întregirea pe care o aduc acestui text dispozițiile Decretului nr. 40/1953 (*Trib. jud. Timiș, dec. nr. 211/1975, în R.R.D. nr. 10/1975, p. 65*). **Notă.** Decretul nr. 40/1953 a fost abrogat prin Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale (M. Of. nr. 92/1995).

5. La stabilirea masei succesorală trebuie avute în vedere bunurile succesorală existente în patrimoniul succesoral la momentul deschiderii succesiunii, conform art. 651 C. civ. 1864, iar la efectuarea partajului propriu-zis trebuie avute în vedere starea și valoarea lor din momentul partajului judiciar. Dacă, însă, între cele două momente valoarea bunurilor succesorală a scăzut ca urmare a folosinței abuzive a bunurilor exercitate în mod exclusiv de către unul dintre copartajanți, cu împiedicarea exercițiului dreptului simultan și concurent al celorlalți comoștenitori-coproprietari, trebuie avute în vedere starea și valoarea bunurilor succesorală la momentul deschiderii succesiunii (C.A. București, s. a IX-a civ. și propr. int., dec. nr. 250/2005, în *C.P.J. civ. 2005, p. 418-421*).

Art. 955. Felurile moștenirii. (1) Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament.

(2) O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală.

Reglementarea anterioară: C. civ. 1864: „Art. 650. Succesiunea se deferă sau prin lege, sau după voința omului, prin testament (C. civ. 651 și urm., 800 și urm.)”.

Legislație conexă: Secțiunea a III-a – Procedura succesorală – din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată (M. Of. nr. 732/2011).

COMENTARII ȘI DOCTRINĂ

1. În funcție de izvorul vocației succesorală a celor care dobândesc patrimoniul persoanei decedate, moștenirea poate fi legală sau testamentară (*Fr. Deak, Tratat de drept succesoral, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 7*).

2. Moștenirea este *legală* în cazul în care transmiterea patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii – la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege. Ea intervine în cazul și în măsura în care defunctul (*de cuius*) nu a dispus prin testament de patrimoniul său pentru caz de moarte sau manifestarea sa de voință nu poate produce efecte în total sau în parte. Moștenirea este legală și în cazul în care defunctul a lăsat testament, însă acesta nu cuprinde dispoziții referitoare la transmiterea patrimoniului succesoral, ci numai alte dispoziții, de exemplu, cu privire la numirea unui executor testamentar, cu privire la funeralii, înlăturarea de la moștenire a unor rude etc. Cu alte cuvinte, moștenirea este legală fiindcă patrimoniul succesoral se transmite la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege, moștenitorii justificând această calitate prin invocarea textelor legale corespunzătoare (*Fr. Deak, Tratat de drept succesoral, p. 7-8*).

3. Moștenirea (succesiunea) legală se mai numește și moștenire *ab intestat*.

4. Moștenirea legală mai poate interveni și în următoarele cazuri: când legatarul a renunțat la moștenire; când legatarul este înlăturat de la moștenire, deoarece este nedemn sau ingrat; când testamentul este nul; când legatarul a decedat înaintea celui care lasă moștenirea (*V. Stoica, Dreptul la moștenire, p. 14*).

5. Moștenirea este denumită *testamentară* atunci când transmiterea patrimoniului succesoral are loc în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată într-un testament. Astfel, în acest caz, moștenitorii sunt desemnați de către cel care lasă moștenirea. Persoanele desemnate de testator să culeagă moștenirea se numesc legatari. Legatarul poate fi: *universal*, cu vocație la întregul patrimoniu lăsat de defunct; *cu titlu universal*, cu vocație la o fracțiune din masa succesorală; *cu titlu particular*, cu vocație la bunuri singulare anume determinate (*V. Stoica, Dreptul la moștenire, p. 14*).

6. Moștenirea *convențională* se poate realiza printr-o donație de bunuri viitoare, care poate avea ca obiect fie întregul patrimoniu ce-l va lăsa donatorul la moartea sa, fie o fracțiune din acesta, fie, în sfârșit, unele bunuri anume individualizate (*D. Chirică, Succesiuni, 1996, p. 4*).

7. Cele două feluri de moșteniri prevăzute de lege nu se exclud reciproc, ci moștenirea legală poate coexista cu cea testamentară. Astfel, dacă testatorul a făcut un legat sau mai multe cu titlu universal, dar care nu epuizează întregul patrimoniu succesoral, devoluțiunea moștenirii va fi testamentară, în limitele legatului (sau legatelor) și legală, pentru restul neacoperitor (*D. Chirică, Succesiuni, 1996, p. 4*).